

REZULTATI ARHEOLOŠKOG ISTRAŽIVANJA - "OSIJEK - VOJARNA – POLJOPRIVREDNI FAKULTET 2003.-2005."

Stručni rad
UDK 902.2(497.5 Osijek)

SLAVICA FILIPOVIĆ
Muzej Slavonije Osijek
Trg sv. Trojstva 6
HR - 31000 Osijek

Tijekom 2003., 2004. i 2005. g. na lokaciji budućeg Poljoprivrednog fakulteta, unutar nekadašnje vojarnе „Drava“, provedena su zaštitna arheološka istraživanja. Tijekom 326 radnih dana otkriveni su ostaci urbane strukture zapadnog dijela antičke Murse sačuvani u vidu šest javnih zgrada s pratećom komunalnom i prometnom infrastrukturom. Unutar višeslojnih stratigrafskih odnosa pronadeni su mnogobrojni i raznoliki arheološki pokretni nalazi od 1.- 4. st.

Sukladno Urbanističkom planu o izgradnji sveučilišnog kompleksa, na području bivše vojarnе „Drava“ u zaštićenoj arheološkoj zoni, započela su 2001. g. zaštitna arheološka istraživanja Vojarnе. Radove financira investitor Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijek. Arheološkim istraživanjima prethodile su geofizikalne, nedestruktivne metode istraživanja, a njihov voditelj i autor rezultata je dr. sc. Branko Mušič (Univerza v Ljubljani). Suvremeni pristup iskopavanjima uz praćenje zatečenih stratigrafskih odnosa rezultirao je značajnim otkrićem urbane strukture zapadnog dijela Murse.

U godinama 2003., 2004. i 2005., tijekom 326 radnih dana, uz angažman brojnih suradnika istražena je površina od 6500 m² na lokaciji budućeg Poljoprivrednog fakulteta. Stručna voditeljica istraživanja je Slavica Filipović, a zamjenik stručne voditeljice od 2004. g. je Vedran Katavić, prof. U iskopavanju su sudjelovali diplomirani arheolozi, te mnogobrojni studenti Odjela za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Suradnici na projektu bili su geodet, informatičar i fotograf. Ručni iskop odradili su mnogobrojni studenti osječkog Sveučilišta.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

OBJEKT 1

Unutar kvadranta D-O/4-11, istraženi su ostaci kompleksa rimske arhitekture površine od 1390 m², koji nije u potpunosti definiran. Južni dio kompleksa izlazi

iz gabarita buduće zgrade Poljoprivrednog fakulteta. Kompleks sačinjavaju; sjeverni zid smjera istok–zapad dužine 57 m i širine 0.40 m, dvije sjeverne pravokutne prostorije i pet okomitih zidova smjera sjever-jug istraženih u dužini od 24 m, koji dijele unutrašnji prostor kompleksa na tri nesimetrične prostorne cjeline. Sjeverni zid je najvećim dijelom sačuvan kao negativ temeljne stope registriran na visini od 90.50 m apsolutne nadmorske visine (dalje: Anv.), a dubok je do 0.50 m. Mjestimice su sačuvani ostaci temelja od sitnih lomljenaca povezanih vapnenim mortom.

Sjevernu stranu kompleksa čine dvije prostorije i dva postamenta između njih. Zapadna pravokutna prostorija površine je 10.20 m², a nalazi se u kvadrantima K,J/10,11. Prostoriju čine sjeverni zid i dva paralelna zida smjera sjever-jug, dužine 1.70 m, međusobno udaljena 6 m. Zidovi su široki 0.40 m, a registrirani su na visini od 91.13 m Anv. Građeni su od sitnijih lomljenaca i mjestimično od slagane opeke povezane vapnenim mortom. Odlično su sačuvani u visini od 1.10 m s ostacima zidne žbuke. Istočna pravokutna prostorija površine 20.40 m² nalazi se u kvadrantima F-H/9,10. Prostorija je omeđena sjevernim zidom dužine 12 m i trima paralelnim zidovima, smjera sjever-jug, dužine 1.70 m, koji istočnu prostoriju dijele na dvije simetrične prostorije. Sačuvani su ostaci negativa temeljnih stopa zidova dubine do 0.60 m, širine 0.40 m, na visini od 90.50 m Anv. Udaljenost između istočne i zapadne prostorije iznosi 9.80 m. Na prostoru između sjevernih prostorija kompleksa nalaze se dva četverokutna postamenta međusobno udaljena 4.20 m. Postamenti su dimenzija 0.90 x 0.90 m i visine 0.40 m; građeni su od opeka, a sačuvano je šest pravilno složenih redova. Temeljne stope postamenata nalaze se na visini od 90.31 m Anv. i zidane su od lomljenaca

povezanim vapnenim mortom, visine 0.60 m. Na istočnom postamentu u kvadrantu H/10, koji je od zida istočnih prostorija udaljen 1 m, sačuvani su ostaci stupa. Stup je zidan od polukružne opeke te ožbukana, promjera 0.50 m, visine 0.40 m. Zapadni postament u kvadrantu I/10 udaljen je od zida zapadnih prostorija 2.60 m.

Na istraženom prostoru zapadnog dijela kompleksa u kvadrantima M-O/4-11 pronađena su tri paralelna zida, dužine 20 m, smjera sjever-jug, koji su međusobno udaljeni 4 m, odnosno 7 m. Zapadni zid širok je 0.60 m, a središnji i istočni 0.40 m; širina dvaju paralelnih zidova smjera istok-zapad iznosi 0.40 m. Sjeverni zid u kvadrantima M/9,10 dug je 7 m, dok je južni zid u kvadrantu M/8 sačuvan u dužini od 2.80 m. Struktura temelja zidova od lomljenaca vezanih vapnenim mortom registrirana je na visini od 90.57 m Anv. Novija infrastruktura, osobito vojni rovovi, znatno su uništili vertikalnu stratigrafiju kao i dobar dio temelja rimske arhitekture, tako da smo uspjeli definirati samo jednu prostoriju površine 56 m². Unutar zapadnog dijela kompleksa pronađen je sloj podne žbuke na visini od 90.45 m Anv., debljine 0.05 m i površine 20 m², zatim jedan bunar promjera 1.20 m, veći broj jama, životinjskih ukopa, te znatna količina osteoloških, keramičkih, metalnih i staklenih predmeta.

Prostor zapadno od kompleksa u kvadrantima O-Z/9-11, istražen je u rujnu i listopadu 2003. g. Na 950 m² površine istražena je prilično devastirana vertikalna stratigrafija s ostacima grobne arhitekture od opeka, dimenzija 2.20 m x 1.00 m s kosturnim ukopom orijentacije zapad-istok s prilozima. Pronađen je i znatan broj pravilnih ovalnih jama, te devet bunara s osteološkim nalazima raznih životinja (uglavnom rogovima), ali i ljudskim kosturima. Pronađeni su brojni ostaci staklenih, koštanih i metalnih predmeta, te cjelovite keramičke posude, osobito u bunarima promjera do 1.70 m, dubine i do 4.00 m.

Unutar centralnog dijela kompleksa u kvadrantima F-N/4-11 istražena je površina od 680 m². Ispod sloja urušnja, uglavnom krovne konstrukcije, otkriveno je dvanaest postamenata pravilnog četverokutnog oblika na visini od 90.70 m Anv. Postamenti su udaljeni 2.80 m od unutrašnjih zidova kompleksa. Pronađena je podna arhitektura, deset bunara, te znatan broj jama. Šest četvrtastih postamenata čini sjeverni niz smjera istok-zapad, njihove međusobne udaljenosti variraju od 3.80 m. do 5 m. Sačuvani ostaci postamenata su uglavnom pravilno poredane opečne strukture vezane vapnenim mortom, sačuvane do 0.50 m visine, dok je temeljna stopa postamenata građena od sitnog neobrađenog kamena vezanog žbukom. Negativ temeljne stope četvrtog postamenta u nizu nalazi se u kvadrantu I/9 na visini od 90.01 m Anv., a dubok je 0.15 m. Dimenzije postamenata variraju, a najčešće su 0.70 x 0.70 m. Zapadni niz postamenata smjera sjever-jug uništen je

temeljima recentne konstrukcije hangara za tenkove. Pronađen je svega jedan postament, pravilno poredane opečne strukture visine 0.40 m, dimenzija 0.70 x 0.70 m, te jedna temeljna stopa postamenta građena od lomljenaca, dimenzija 0.60 x 0.60 m i visine od 0.10 m. Postamenti su međusobno udaljeni 10.50 m. Istočni niz čine četiri četvrtasta postamenata. Od dva središnja, sačuvana su tek temeljne stope izrađene od cjelovitog kamena na visini od 90.67 m Anv, dimenzija 1.10 m x 1.10 m, visine 0.15 m; međusobno su udaljeni 8.20 m. Sjeverno i južno od središnjih postamenta, na 5.50 m udaljenosti, nalazi se po jedan postament. Sjeverni postament u kvadrantu F/8 sačuvan je kao negativ temeljne stope dimenzija 0.80 m x 0.80 m, dubine 0.25 m. Južni postament u kvadrantu G/4, visine 0.20 m, dimenzija 0.80 m x 0.80 m, sastavljen je od opeka. U južnom nizu postamenata istražen je jedan negativ postamenta na visini od 90.54 m Anv. u kvadrantu H/4, dimenzija 0.60 m x 0.60 m, dubine 0.20 m. Unutar centralnog dijela kompleksa u kvadrantima K/7,8 na visini od 90.66 m Anv., otkrivena je podna arhitektura građena od neobrađenog kamena povezanog vapnenim mortom i obrubljena opekama. Podnica je dosta oštećena, sačuvane površine 22 m². Neposredno uz sačuvane ostatke podne arhitekture pronađeno je pet žrtvenika posvećenih bogu Silvanu (Silvano Augusto, Silvano Domestico, Silvano Silvestri). Istraženi bunari su i do četiri metra promjera i dubine, a dno im je na 86.38 m Anv. Zapunjeni su građevinskim materijalom, životinjskim i ljudskim kostima, brojnim fragmentiranim staklenim i keramičkim materijalom, cjelovitim keramičkim posudom, terakotnim figurama, koštanim i metalnim predmetima.

U kvadrantima E-G/4-9 istražen je istočni dio kompleksa. Istočni dio čine dva negativa temeljnih stopa paralelnih zidova smjera sjever-jug, dužine 24 m, međusobno udaljena 8.5 m, te osam negativa temeljnih stopa zidova smjera istok-zapad, što upućuje na veći broj prostorija. Sačuvani su ostaci negativa temeljnih stopa zidova na visini od 90.50 m Anv., široki 0.40 m i duboki 0.50 m. Između negativa zidova otkrivene su dobro sačuvane podnice na visini od 90.83 m Anv, površine od cca 60 m². Strukturu podnica čini sitno lomljena opeka i neobrađeno kamenje povezani vapnenim mortom, koji je pri vrhu fino zaglađen. Unutar istočnog dijela kompleksa također je istražen i jedan bunar te nekoliko jama. Nastala oštećenja su uglavnom uzrokovana recentnom izgradnjom.

Istočno od kompleksa na visini od 90.28 m Anv. pronađen je odvodni kanal za oborinske vode smjera sjever-jug sačuvan na dva mjesta u dužini od 5 m, odnosno 1.70 m, a širine 0.45 m. Kanal je građen od vodoravno položenih tegula, s obje strane omeđenih pravokutnim opekama dimenzija 0.42 x 0.15 x 0.07 m, sačuvanim do 0.40 m visine, koje su povezane hidrauličnom žbukom.

OBJEKT 2

Na istočnom dijelu lokaliteta, u kvadrantima A-C/9,10, istražen je objekt površine 78 m², no zbog pružanja izvan građevnog projekta nije u cijelosti definiran. Objekt čine dva paralelna zida smjera istok-zapad, dužine 13.00 m, međusobno udaljena 6 m, te zapadni zid smjera sjever-jug širine 1.40 m. Zidovi su grube kamene strukture vezane vapnenim mortom, registrirani su na visini od 90.35 m Anv. Sačuvani su do 1.20 m visine. Sjeverni zid širok je 1.40 m, a u istočnom je dijelu sačuvan kao negativ temeljne stope zida, dubok i do 0.80 m. Temelji sjevernog zida su na dva mjesta ukopani nešto dublje. U kvadrantu A/10, na visini od 89.20 m Anv, registriran je negativ takvog načina temeljenja. Južni zid objekta identične strukture širok je 1 metar. Na udaljenosti od 1.80 m. južno od objekta, na visini od 90.48 m Anv., pronađena su dva četvrtasta postamenta u kvadrantima B/9 i A/8,9. Postamenti su načinjeni od opeka, a dimenzija su 1.10 m. x 1.10 m; međusobno su udaljeni 6 m. U smjeru sjever-jug pruža se negativ temeljne stope zida širine 0.40 m, istražen u dužini 23 m, visine do 0.50 m, koji se na sjeveru spaja sa zapadnim zidom ovog objekta. Negativ ovog zida nalazi se na visini od 90.30 m Anv. Zapadno uz ovaj negativ zida se nalazi prethodno opisani odvodni kanal za oborinske vode, čijim je ostacima negativ zida bio zapunjen.

CESTA

Ostaci rimske ceste istraženi su u dužini od 100 m, unutar kvadranta A-V/11-16. Cesta se pruža u smjeru istok-zapad s otklonom od 105°. Visina sačuvanog nivoa funkcioniranja (pedimentuma) ceste je na 90.80 m Anv. Širina ceste iznosi 8.40 m, koliko iznosi udaljenost između ivičnjaka građenih od vodoravno položenih opeka. Istraživanjem je otkriveno 12.80 m sjevernog ivičnjaka na visini od 91.05 m Anv. Južni ivičnjak sačuvan je u dužini od 60 m. Cesta je izgrađena nad dva drenažna kanala širine 2.40 m, međusobno udaljena 4 m, duboka do 1.30 m. Sjeverno i južno od kanala, te između njih istraženo je 120 rupa od stupova drvene konstrukcije. Rupe registrirane na visini od 90.30 m Anv. simetrično su ukopane u zdravicu, a duboke su do 1.40 m, odnosno 88.90 m Anv. Uz rupe od stupova pronađeni su i ostaci drveta koji povezuju nasuprotne rupe. Istraživanjem je utvrđeno više faza obnove ceste, čiji su drenažni kanali uglavnom zapunjeni raznim građevinskim materijalom, ulomcima opeka, imbreksa, tegula, žbukom, ali i arhitektonskim elementima poput kamenih baza stupova, postamentima, te mnogobrojnim keramičkim, staklenim i metalnim nalazima, kalupima i žrvnjevima. Kao osobit nalaz valja spomenuti i fragmentarni žrtvenik posvećen Silvanu. Nad ovom je zapunom sačuvana je cesta površine 15 m² u kvadrantima V/15,16, odnosno 30 m² u kvadrantima G-I/12-14. Građena je od sitno mrvljene cigle vezane

vapnenim mortom, a površina joj je grubo zaglađena. Nad cestom u kvadrantima U,V/13,14, a na visini od 91.05 m Anv., istražena je keramička peć promjera 1 m.

OBJEKT 3

Na sjeveroistočnom dijelu lokaliteta u kvadrantima A-C/13-16, u potpunosti je istražen objekt površine 169 m². Objekt čine dva paralelna zida smjera istok-zapad, dužine 11.15 m i dva zida smjera sjever-jug dužine 15.20 m, te jedan pregradni zid također smjera sjever-jug, djelomično sačuvan u dužini od 4 m, koji simetrično dijeli objekt.

Zidovi su široki 0.60 m, kamene su strukture vezane vapnenim mortom. Otkriveni su na visini od 90.54 m Anv., a mjestimično su sačuvani u visini do četrdesetak centimetara. Istočni i zapadni zidovi su većim dijelom sačuvani u vidu negativa temeljnih stopa čija je krajna visina 89.59 m Anv. Temeljna stopa zida nalazi se na visini od 90.18 m Anv. Vanjski uglovi zidova ojačani su četvrtastim kontraforima dimenzija 0.40 x 0.40 m. Objektu pripadaju zapadni i južni trijem. Južni trijem čini pet postamenata pravilnog smjera pružanja istok-zapad. Postamenti su udaljeni od južnog zida 2.40 m, a međusobna udaljenost im varira od 4 do 4.40 m. Dimenzije postamenata iznose uglavnom 1.10 m x 1.10 m. Postamenti su pravilno zidani od opeka, najviše sačuvanih do šest redova, na visini od 90.87 m Anv. Temeljne stope postamenata građene su od lomljenaca vezanih vapnenim mortom. Temeljna stopa petog postamenta u kvadrantu C/13 sačuvana je u jednom redu neobrađenog kamena na visini od 90.01 m Anv., dok su središnji postamenti djelomično uništeni prokopom recentnog kanala. Južno do drugog i trećeg postamenta pronađeni su ostaci dviju temeljnih stopa arhitekture četvrtastog oblika na visini od 89.98 m Anv. Temeljne stope sačuvane su u jednom redu grube neobrađene kamene strukture vezane vapnenim mortom. Međusobne udaljenosti ovih postamenata iznose 2.40 m, a dimenzije im variraju od 0.90 m do 1.60 m. Zapadni trijem čine pet četvrtastih postamenata dimenzija 0.80 m x 0.80 m, međusobno udaljenih do 2.50 m. Tri postamenta zapadnog trijema sačuvana su u temeljnim stopama, zidana su od neobrađenog lomljenca vezanog žbukom i nalaze se na visini od 90.59 m Anv., odnosno dva negativa temeljnih stopa postamenata ukopanih u predzdravični sloj do 89.89 m Anv. Sjeverno od objekta, na visini od 90.89 m Anv., pronađena su još tri postamenta opečne strukture, dimenzija 0.60 x 0.40 m, koji su rustično građeni bez pravilnog niza. Temeljne stope postamenata su na visini od 90.71 m Anv. Objekt je tijekom vremena imao određene arhitektonske preinake na što ukazuju negativni zidova, ostaci drvenih konstrukcija, te višeslojna stratigrafija iskopa u objektu. U jugoistočnom uglu unutar objekta, na visini od 90.65 m Anv., pronađen je potpornjak dimenzija 1.20 x 0.90 m,

zidan od pet redova opeke povezane žbukom i postavljen na temeljnu stopu od kamena. Unutar objekta istražen je jedan negativ zida dužine 11 m, širine 0.80 m, smjera sjever-jug koji je uništio prethodno opisani pregradni zid, te tri negativa temelja zidova smjera istok-zapad, dužine do 5 m. Temelji ovih zidova su od opeke i kamena bez upotrebe morta, a ukopani su do 89.03 m Anv. Unutar sjevernog dijela objekta pronađene su četiri rupe od drvene konstrukcije promjera 0.80 m, u pravilnom nizu, međusobno udaljene do jednog metra. Unutar objekta registrirano je nekoliko slojeva te čitav niz prosloja, a pronađena je i znatna količina pokretnog arheološkog materijala.

OBJEKT 4

Na sjevernom dijelu lokaliteta, u kvadrantima H-I/17-19, pronađeni su ostaci arhitekture s podnicom, 4 kosturna ukopa i jedan bunar, a vodoravna je stratigrafija maksimalno uništena recentnim vojnim gradnjama.

Ostatke arhitekture čine dva zida smjera sjever-jug, dva zida smjera istok-zapad, dva četvrtasta postamenta, te odvodni kanal za oborinske vode. Sjeverni zid dužine 16 m najvećim je dijelom sačuvan kao zapuna negativa temeljne stope duboke 0.70 m, čije se dno nalazi na 89.15 m Anv. Širina zida iznosi 0.70 m. Sjeverni zid na svom zapadnom kraju nalazi se na visini od 90.50 m Anv., gdje je sačuvana njegova kamena struktura vezana vapnenim mortom, dužine tri metra. Paralelno prema jugu, na 2.60 m udaljenosti od sjevernog zida, u smjeru istok-zapad, na visini od 90.30 m Anv., pruža se 7.80 m dug, te 0.60 m širok zid. Zidan je kombinacijom kamena i opeke povezanih vapnenim mortom, a sačuvan u visini od 0.45 m.

U smjeru pružanja južnog zida pronađena su dva četvrtasta postamenta međusobno udaljena 2.40 m. Dimenzije postamenata su 0.80 x 0.80 m. Sačuvana je njihova opečna struktura na visini od 90.30 m Anv., postavljena na temeljima kamene strukture vezane vapnenim mortom. Dimenzije temelja postamenata iznose 1.20 x 0.80 m, a nalaze se na visini od 90.09 m Anv.

Neposredno uz južni zid, s njegove južne strane, istražen je odvodni kanal za oborinske vode koji je registriran na visini od 90.18 m Anv. Kanal se pruža u smjeru istok-zapad, građen je od vodoravno položenih tegula širine 0.45 m, te je solidno sačuvan u dužini od 4 m.

Istočni zid istražen je u dužini od 6.50 m, širine je 0.60 m, a na sjeveru ulazi pod profil. Zid je uglavnom sačuvan u vidu negativa temeljne stope čije se dno nalazi na 89.55 m Anv., dok je u južnom dijelu sačuvana njegova kamena struktura na visini od 90.40 m Anv. Zid povezuje prethodno opisane sjeverni i južni zid, dosta je oštećen naknadnim ukopom grobne arhitek-

ture na južnoj, te bunarom na njegovoj sjeverozapadnoj strani. Okomito na sjeverni zid, na 5.20 m udaljenosti od paralelnog mu istočnog zida, a na visini od 89.88 m Anv., pronađen je negativ temeljne stope zida u širini 0.60 m, dužine od 4.40 m. Negativ zida pruža se u smjeru sjevera, te ulazi pod sjeverni profil. Istočno uz njega sačuvan je tanki sloj žbuke površine 10 m², na visini od 90.26 m. Zapadni ugao južnog i sjevernog zida u kvadrantu K/18 oštećen je naknadnom izgradnjom grobne arhitekture.

Na visini od 90.65 m Anv. naišli smo na grobnicu zidanu od opeke s krovnom konstrukcijom na dvije vode. Dimenzije grobnice su 2.20 x 1.20 m, a dubina 0.80 m. Dobro sačuvani kosturni ukop orijentacije istok-zapad sadržavao je grobne priloge keramički vrč i svjetiljku. Pronađena je još jedna zidana grobnica u kvadrantu K/19, na visini od 89.76 m Anv., dimenzija 1.40 x 0.80 m, s ukopom djeteta. Dva su ukopa bez grobne arhitekture. Jedan na visini od 89.91 m Anv, dislociran s glavom na sjeveru, a otkriveni ostaci kostiju upućuju na zgrčeni ukop. Drugi grob je na visini od 89.87 m Anv., orijentacije istok-zapad i s keramičkom posudom položenom uz lijevu nogu.

Uz sjeverozapadni rub kvadranta K/19, na visini od 89.55 m Anv., bunar promjera 1.80 m istražen je do dubine od 88.23 m Anv. gdje se pojavljuje voda. U neposrednoj blizini ovog objekta nailazili smo i na pojedinačne ostatke ljudskih kostiju.

OBJEKT 5

Na sjeverozapadnom dijelu lokaliteta, u kvadrantima K-V/15-19, istražen je objekt površine 550 m². Objekt čine: istočni zid dužine 11.40 m i širine 0.80 m, koji se na svojim uglovima lomi u obliku slova L, tri sjeverna zida ukupne dužine do 15 m, 36 četvrtastih postamenata, 7 postamenata u obliku slova T, 9 postamenata u obliku slova L, 7 rupa od stupova drvene konstrukcije, 2 pregradna zida smjera istok-zapad, 5 pregradnih zidova smjera sjever-jug smještenih između postamenata u istočnom dijelu objekta, te južni trijem s 16 četvrtastih postamenata. Objekt nije u cijelosti definiran, jer na zapadnom dijelu izlazi iz gabarita buduće zgrade Poljoprivrednog fakulteta..

Istočni zid objekta nalazi se na visini od 90,89 m Anv., zidan je od obrađenog kamena i dva reda vodoravno poredane opeke sa vapnenim mortom. Odlično je sačuvan u visini od 1.50 m, kao i jedan od sjevernih zidova objekta s kojim je kompaktno povezan. Temeljne stope ovih zidova nalaze se na 89.50 m Anv. Preostala dva sjeverna zida kao i dio sjevernih postamenata unutar objekta dosta su uništeni recentnim infrastrukturnim potrebama. Postamenti su pravilno raspoređeni po pet u nizu, smjera sjever-jug. Dimenzije četvrtastih postamenata su do 1.00 m x 0.90

m, a zidani su u kombinaciji kamena i jednog reda opeke povezanih vapnenim mortom. Sačuvani su ostaci temeljnih stopa postamenata na visini od 90.01 m zidanih od lomljenaca vezanih vapnenim mortom. Na mjestima gdje postamenti nedostaju nailazimo na 7 rupa od drvenih stupova promjera do 0.70 m, na visini od 89.70 m Anv., dubokih i do 0.50 m. Pet postamenata u obliku slova T pravilno su naizmjenično raspoređeni u južnoj fasadi objekta, dok se dva nalaze u njegovoj sjevernoj fasadi. Postamenti u obliku slova L simetrično su raspoređeni u sjevernoj i južnoj fasadi. Ovakav raspored upućuje na veći broj prostorija unutar objekta i njihovu međusobnu komunikaciju.

Unutar objekta u istočnom dijelu na visini od 90.80 m. Anv. pronađeni su pregradni zidovi dužine do 4.00 m., širine 0.40 m., 0.40 m visine, koji su zidani u dva reda koso postavljenih lomljenih cigli povezanih zapečenom zemljom. Zidovi zatvaraju prostor između postamenata i istočnog zida te tako čine tri prostorije. Najveća istočna prostorija površine je 50 m². te dvije prostorije površine 25 m².

Unutar ovog objekta, u kvadrantu N/16, te u kvadrantima S,R/17, na visini od 90.87 m Anv., istražene su dvije odlično sačuvane keramičke peći. Vodoravna stratigrafija ovoga dijela terena, osobito sjeverni dio, prilično je uništena kasnijom izgradnjom. Pored toga registrirano je i istraženo nekoliko kulturnih slojeva do visine 89.80 m Anv., gdje je registriran predzdručni sloj, dok se visina zdravice nalazi na 88.94 m Anv.

Južni trijem objekta ima 16 četvrtastih postamenata u pravilnom nizu, međusobno udaljenih do 3 m, dok udaljenost od južnog pročelja iznosi 2.80 m. Dimenzije postamenata su 0.80 x 0.80 m. Uglavnom su zidani od neobrađenih lomljenaca vezanih vapnenim mortom. Registrirani su na visini od 90.90 m Anv., te su sačuvani do 1 m visine. Temeljne stope postamenata nalaze se na 90.20 m Anv. Načinom gradnje razlikuju se dva krajnja zapadna postamenta u kvadrantima U,V/17. Zidana su od velike količine lomljene cigle na temeljima od po tri reda sitnih kamenih oblutaka između kojih su tanki slojevi pijeska. Ovi postamenti su bili ukopani do visine od 89.85 m Anv. Uz krajnji istočni postament, 2004. g. su u kvadrantu L/15 pronađeni i ostaci odvodnog kanala za oborinske vode smjera sjever-jug .

OBJEKT 6

Na jugozapadnom dijelu terena, u kvadrantima V-X/12-14, istražen je objekt površine 70 m² koji nije u cijelosti definiran. Objekt se pruža na zapad i izlazi iz gabarita zgrade Poljoprivrednog fakulteta. Pronađeni su ostaci temelja zidova od jednog reda nepravilno lomljenog kamenja. Nad tim su u dva reda koso postavljeni veći komadi opeke međusobno povezani zapečenom zemljom. Južni zid objekta nalazi se na

visini 91.30 m Anv. gdje je sačuvana kamena struktura zida vezana vapnenim mortom i jednim redom vodoravno polegnute opeke u dužini od 1 m, a širine 0.60 m. Dužina južnog zida iznosi 11 m, te je najvećim djelom sačuvana u temeljima dubokim 0.70 metara, registriranima na visini od 91.05 m. Sjeverni zid objekta istražen je u dužini od 7 m. Širok je 0.60 m i uglavnom je sačuvan u temeljima. Istočni zid, dug 12 m i širok 0.60 m, sačuvan je u temeljima. Na središnjem dijelu, gdje se spaja s pregradnim zidom, nešto je izbočeniji, poput lezene, dimenzija 0.60 x 0.40 m. Zapadni zid istražen je u dužini od 8 m.

Unutar objekta nalaze se dva pregradna zida smjera istok-zapad, odnosno sjever-jug koji objekt dijele na četiri prostorije. Objektu pripadaju i dva četvrtasta temelja postamenata koji čine sjeverni trijem. Postamenti su dva metra udaljeni od sjevernog zida i prate smjer pružanja zidova objekta (sjever-jug). Dimenzije postamenata iznose 1.10 x 1.10 m. Zidani su od sitno mrvljene opeke i jednog reda vodoravno polegnutih opeka, te se nalaze na 91.23 m Anv. Ovaj objekt ne slijedi dosadašnji pravilni raster čiju os čini cesta.

PROSTOR JUŽNO OD CESTE

Istražen je prostor površine 375 m² u kvadrantima N-V/12-14, na kojem su pronađene četiri temeljne stope postamenata, pet bunara, te veći broj jama. Postamenti su kamene strukture vezane vapnenim mortom, sačuvani do pola metra visine, dimenzija 1 x 0.80 m, a registrirani su na visini od 90.50 m Anv. Postamenti se pružaju u smjeru istok-zapad i pripadaju južnoj kolonadi ceste.

Istraženo je pet bunara registriranih na visini od 90.70 m Anv., promjera do 2 m s višeslojnim zapunama dubokim i do 3 m.

PROSTOR IZMEĐU OBJEKTA 3 I OBJEKTA 5

Istražen je prostor površine cca 450 m² u kvadrantima E-K/16-18. U višeslojnoj vodoravnoj stratigrafiji, pronađena je mramorna figurica Venere, istražena su 22 vatrišta, jedna keramička peć, jedna podnica, desetak rupa od stupova drvene konstrukcije, te odvodni kanal za oborinske vode.

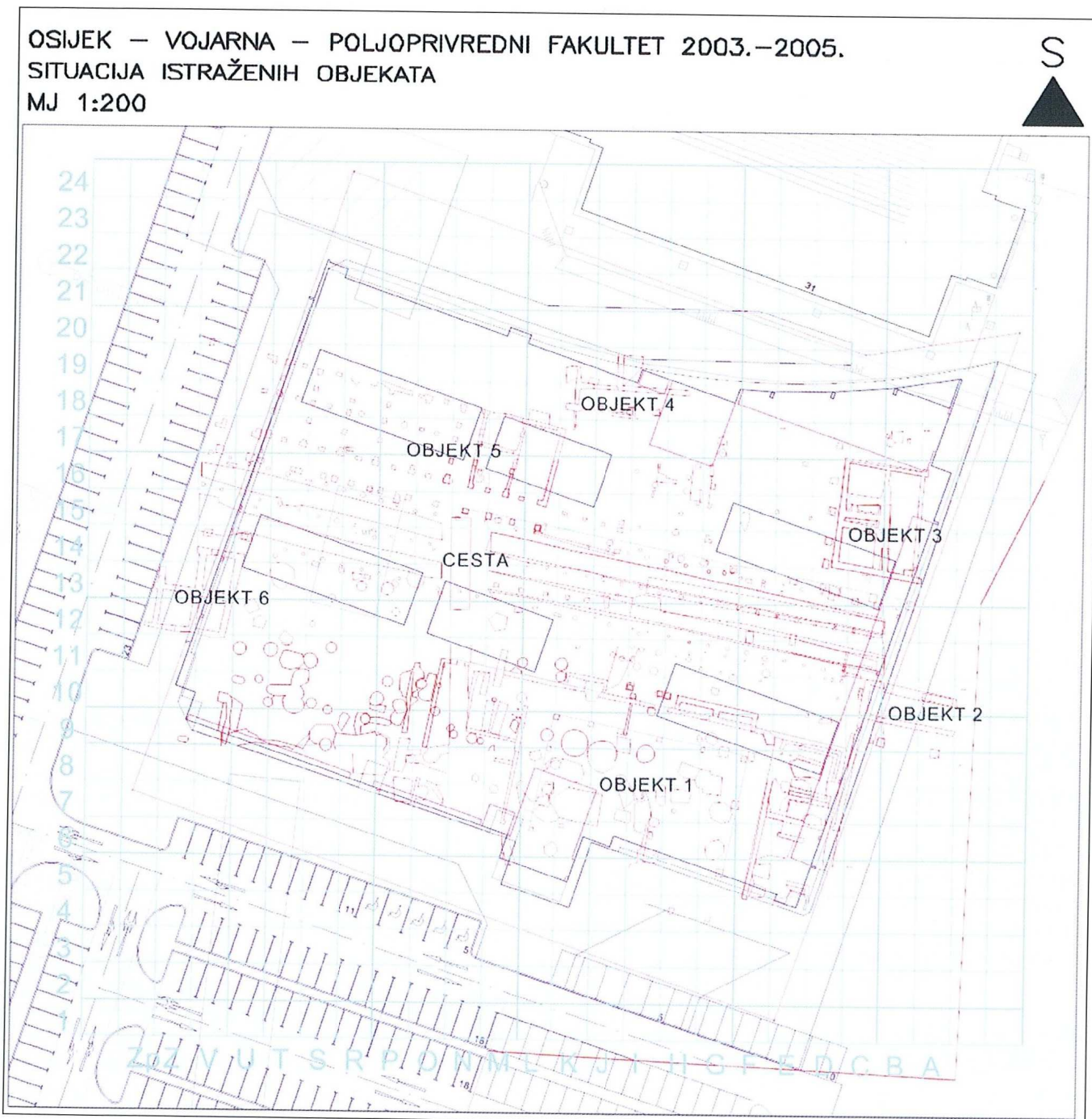
Vatrišta su većinom kružnog oblika promjera do 0.80 m. U njima se uz zapečenu zemlju i gar nalazilo keramike. Registrirana su na visini od 90.20 m Anv., a duboka do dvadesetak centimetara.

Keramička peć se nalazi u kvadrantu G/17, na visini od 90.84 m Anv. Kružnog je oblika, promjera 1.20 m, s otvorom i popratnom jamom na sjeveru. Peć je duboka 0.90 m i dobro je sačuvana.

Na visini od 90.83 m Anv., u kvadrantima H,I/16, pronađeni su ostaci podnice od vodoravno položene opeke sačuvane površine 3 m². Neposredno uz podnicu istraženi su ostaci drvene konstrukcije u vidu dviju drvenih greda, duge 5 m, široke 0.30 m, te četiri rupe od drvenih stupova dubokih i do jednog metra. Pronađeni su i ostaci prilično uništenog kanala za oborinske vode smjera sjever-jug. Kanal je registriran na visini od 90.78 m Anv. u kvadrantima G,H/15,16, a okomit je na odvodni kanal objekta 4 i sjeverni kanal ceste.

Nakon završetka istraživanja 2005. g., na lokalitetu je primijenjena privremena zimska zaštita pokrivanjem arhitekture i ulice građevinskim zaštitnim pokrivačem, geotekstilom. Istraživanja na području Vojarne (2003.-2005.) otvaraju pitanje konzervacije i prezentacije barem dijela pronađene antičke arhitekture, odnosno njegove interpolacije unutar budućeg objekta Poljoprivrednog fakulteta.

OS-V-PF, 2003.-2005., situacija istraženih objekata

OS-V-PF, aerostimik terena, foto: M. Romulić

OS-V-PF, južni odvodni kanal, foto: M. Romulić

OS-V-PF, glava terakotne figure, foto: M. Romulić

OS-V-PF, keramičarska peć, foto: S. Filipović

OS-V-PF, grob 7, foto: S. Filipović

LITERATURA

- ADAM, Jean Pierre, 1999, *Roman Building // Materials and Techniques*, 1999, London, 276-279.
- FILIPOVIĆ, Slavica, 2004, *Vijesti. Arheološki odjel - Pododjel za antičku arheologiju // Osječki zbornik* 2004, 27, Osijek, 327-330.
- FILIPOVIĆ, Slavica; KATAVIĆ, Vedran, 2005, *Zaštitno arheološko istraživanje Osijek- Vojarna- Poljoprivredni fakultet // Hrvatski arheološki godišnjak* 1/2004, Zagreb, 8-10.
- FILIPOVIĆ, Slavica; KATAVIĆ, Vedran, 2005, *Osijek- Vojarna- Poljoprivredni fakultet // Obavijesti HAD-a* 2005, 3, Zagreb, 106-112.
- FILIPOVIĆ, Slavica; KATAVIĆ, Vedran, 2006, *OS-V-PF, Rezultati arheoloških istraživanja Vojarna- Poljoprivredni fakultet*, Osijek 2006; katalog izložbe
- MUŠIČ, Branko, 2004, *Poročilo o geofizikalni raziskavi na lokaciji Osijek – Vojarna – Poljoprivredni fakultet*, Ljubljana.
- MUŠIČ, Branko, 2005, *Poročilo o geofizikalni raziskavi na lokaciji Osijek – Vojarna – Poljoprivredni fakultet*, Ljubljana.
- PINTEROVIĆ, Danica, 1956, *Prilog topografiji Murse // Osječki zbornik* 1956, 5, Osijek, 55-92.
- PINTEROVIĆ, Danica, 1978, *Mursa.i njeno područje u antičko doba*, Osijek.
- PINTEROVIĆ, Danica; BULAT, Mirko, 1971, *Izveštaj o arheološkom istraživanju na terenu Murse u 1968. godine // Osječki zbornik* 1971, 13, Osijek, 3-47.

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION – “OSIJEK – BARRACK – FACULTY OF AGRICULTURE 2003 – 2005”

SUMMARY

During the years of 2003, 2004 and 2005, rescue surveys were conducted at the location Barrack – Drava and the site of the future building of the Faculty of Agriculture. In the course of 326 work days, archaeological investigations on a surface covering 6500 square meters resulted in discovering architectural and urbanistic elements the most important of which is a road running east-west, which, according to road standards falls into the group of main roads. Six researched architectural finds differ in structure, architectural and constructive elements, spatial organization, dimensions and function.

On the basis of architectural correspondence, multi-layered stratigraphy of the unearthed elements as well as different periods they belong to, it is clear that the shape and function of the spatial and architectural elements changed through time. The investigated site brings forward the issues of conservation, presentation and interpolation on the site of the Faculty of Agriculture.

The multi-layered stratigraphy shows numerous and various movable finds dating from the 1st to the 4th century AD.